

Príloha č. 7 B) Príklady dobrej praxe - reportáže

FOCUS Regionálneho operačného programu:

ŠKOLA HROU SLUŽI CELEJ DEDINE

„*Merkúr, Venuša, Zem, Mars, Jupiter, Saturn, Urán, Neptún...*“, vymenúva bezchybne desaťročný Samko na Základnej škole v Hlinnom planéty Slnecnej sústavy. Má školu takmer rovnako rád ako vlastnú rodinu. Dozvie sa tu veľa zaujímavého a niektoré vyučovacie programy by si najradšej vzal so sebou domov. Žiaľ, v rómskej osade nemá každé dieťa počítač a ani pripojenie na internet. Našťastie majú v blízkosti novú budovu školy.

Ďaleko od centra a predsa moderní

V novej učebni informačno – komunikačných technológií čierna Adelka opravuje Jožkovi príklad z matematiky. Ten je premietaný cez dataprojektor na interaktívnu tabuľu v podobe veselého panáka, ktorého majú deti vďaka riešeniu matematických príkladov elektronickým perom, ktoré je vlastne počítačovou myšou na diaľku, vyfarbovať. Komenského škola hrou v súčasnej modernej praxi. Hlinné je dedinka do dvetisíc obyvateľov v okrese Vranov nad Topľou takmer päťsto kilometrov vzdialená od hlavného mesta Slovenska Bratislavy, ale keby ste sa ocitli nejakým kúzlom na vyučovacej hodine bez určenia, kde sa nachádzate, vôbec by vám nenapadlo, že ste takto vzdialený od centra Slovenska.

Najšikovnejší z matematiky

V Hlinnom stojí vynovená celá škola. Vďaka projektu Regionálneho operačného programu z Osi 1 – Infraštruktúra vzdelávania – zo staršej budovy vznikol jeden moderný komplex. Stavba, ktorá zaujme nielen svojimi estetickými kvalitami a veselými farbami, ale najmä náplňou. Deti z rómskej

populácie sa pripravujú na život modernými spôsobmi a učitelia majú úžasné výsledky pri ich príprave na život:

„Máme veľmi veľa žiakov, ktorí sú jednotkári, sem – tam nejaká dvojka, a to na prvom stupni práve z rómskych žiakov,“ hovorí riaditeľka školy Vlasta Košárová. A dodáva: ***„Bežne dávam najlepších žiakov z matematiky vo štvrtom ročníku práve rómske deti.“***

Pomoc pre viac sociálnych skupín

Deti sa tu učia na prvom stupni Základnej školy od prvej do štvrtej triedy. Na druhý stupeň potom odchádzajú najmä do blízkej väčšej obci Sol', alebo do Vranova nad Topľou. Odkedy došlo k rekonštrukcii školy vďaka európskym fondom, škola žije až do večera. Novú učebňu informačno – komunikačných technológií navštevujú totiž aj obyvatelia rómskej osady. Je tu pripojenie na internet a dvadsať stolových počítačov. Takže v Hlinnom má prístup do sveta informácií na web každá sociálna skupina, čo je veľmi dôležité ako pri hľadaní zamestnania, tak aj v ďalšom vzdelávaní.

Muzikály hrajú stále

Pätnásťčlenný učiteľský zbor sa snaží výchovným pôsobením zmeniť stereotypný pohľad na rómsku problematiku práve vďaka vlastnej obetavosti, keď na chodbe školy nájdete aj malé terárium so živými korytnačkami pre obveselenie detí. Zvonček tu na hodinu nezvoní, ale vyhráva známe melódie z rôznych muzikálov a deti sa tu na hodiny matematiky, či vlastivedy, alebo výučby jazykov tešia, lebo informácie si väčšinou osvojujú hravou formou. Dnes dôležité dva predmety pre ďalšie uplatnenie v živote a to angličtinu, ktorú majú všetci už od prvého ročníka, či informatiku si tu osvojujú preto rýchlejšie a s väčším úspechom pri ich pochopení.

Učiteľ z osady

V učiteľskom zbore je aj jeden muž, ktorý patrí medzi najpopulárnejších učiteľov Miroslav Baník. Nečudo, pod pôsobením 31 ročného charizmatického učiteľa sa pripravujú deti do školy v nultom ročníku. On sám vyrástol v miestnej osade.

V každom prípade to nebude len zhoda náhod, že láskavé pani učiteľky sa snažia deťom vytvoriť lepšie predpoklady na uplatnenie v živote tým, ako ich učia nové poznatky. Podhubie v Hlinnom má širšie konotácie. Napríklad pani starostka Milena Naštová – Hladová pripravila pozemky pre mladých Rómov a v Hlinnom sa môžu pýšiť tromi novými ulicami s novými domami.

Miroslav Baník hovorí, že byť učiteľom v obci, kde má prevahu rómske etnikum, nie je len výchova detí, ale aj dospelých: **„Chodím za rodičmi a vysvetľujem im, prečo je pre ich deti dôležité vzdelanie. Vravím im, že to nie je láska, ak sa prídu vykričať do školy, ak sa im nepáči, ako sa ich deti u nás majú. Láska je, ak dajú dieťaťu to, čo potrebuje a to je predovšetkým vzdelanie.“**

Po slovensky pri príchode nevedia

Vyšiel z ich radov, vyrastal v osade a teraz sa snaží posolstvo lásky posúvať ďalej. Sám Miroslav Baník pôsobí hádam na jednom z najťažších postov v škole: **„Keď deti prídu do nultého ročníka, až osemdesiat percent z nich nevie po slovensky. Musím trpezlivo mesiace s nimi rozprávať, rozprávať a zasa len rozprávať, aby z rómštiny prešli na slovenčinu.“**

Pomalšie tempo pomáha

O tom, prečo deti nezvládajú učivo už prvého ročníka, si myslí Baník svoje: **„V prvej triede sa preberajú písmenká normálnym tempom, ktoré je však pre mnohé rómske deti príliš rýchle. Nedokážu pochopiť učebnú látku a tak ročník opakujú. Lenže opäť sa učí rýchlo, takže nič nepochopia.“** Preto v nultom ročníku deti pripravuje už priamo zo šlabikára.

Poklady budúcnosti spoločnosti

Pani riaditeľka Vlasta Košárová prízvukuje, že každé dieťa zo Základnej školy vie minimálne čítať, písať a počítať. Vďaka rozšírenej výučbe angličtiny a informatiky, sú deti niekedy lepšie pripravené na ďalší stupeň školskej dochádzky, ako ich rovesníci z miest. Zateplené fasády, nová strecha aj učebne, tepelné rozvody, ktoré šetria dohromady energiu až o takmer 70 percent oproti predchádzajúcemu stavu, napomáhajú výrazne tejto práci vytváraním školskej pohody, priam domáceho prostredia. Lepšie využitie prostriedkov EÚ sa už hádam ani nedá predstaviť, veď deti sú pokladom budúcnosti každého národa.

Celkové oprávnené výdavky na projekt

330 014,07 eur

Z toho EÚ zdroje (ERDF)

280 511,96 eur

Národné zdroje

33 001,41

Regionálne zdroje

16 500,70

Začiatok a ukončenie realizácie projektu

06/2009 – 07/2010

OS 1 – Infraštruktúra vzdelávania

Cieľom osi 1 je zvýšenie kvality poskytovaných služieb v oblasti vzdelávania prostredníctvom rekonštrukcie, rozširovania a modernizácie predškolských zariadení, základných škôl a stredných škôl, vrátane obstarania ich vybavenia.

FOCUS Regionálneho operačného programu:

AKO ŽIŤ SA UČIA OD TÝCH, ČO EURÓPU BUDOVALI

„Ako žiť, alebo skôr ako nežiť – v tom nám vedia poradiť,“ zamýšľa sa tretiačka Prvého slovenského gymnázia v Revúcej, ktoré nedávno oslávilo 150 výročie založenia Anna Gazdíková na otázku, čo získavajú mladí rozhovormi so seniormi. Tí bývajú v novej zrekonštruovanej budove Zariadenia opatrovateľskej služby Cilka a študenti za nimi chodia s diktafónmi, aby sa v rámci literárnej výchovy dozvedeli ich životné príbehy.

SKÚSENOSŤ JE DÔLEŽITÁ

Dôležitá je skúsenosť, ktorá je síce neprenosná, ale môže byť inšpiratívna ako vysvetľuje ďalší zo študentov Ivan Javorčík: *„Starí ľudia si veľa pamätajú a je to zaujímavé, čo rozprávajú, ich príbehy nie sú podobné dnešným ľuďom a preto s nimi odchádza aj spôsob života, ktorý sa už zrejme nevráti.“*

Marcela Fabiánová ho dopĺňa vlastným názorom: „**Nie je dôležité, čo si z ich rozprávania vezmeme my. Mne sa vidí, že majú krásny pocit už z toho, ak vedia, že ich životný príbeh si niekto zapamätá.**“

AŽ NESKORO ZISTÍME ČO SME STRATILI

Stanislava Valachová si zasa až pri tomto projekte uvedomila, o čo už prišla: „**Mala som 101 ročnú prastarkú a dnes, keď už nežije, mi je ľúto, že som sa viac nesnažila od nej dozvedieť, aký mala život a ako riešila problémy.**“

Filip Meško sa priznáva, že **„rozhovor so starším človekom mi vie dať impulz, nakopne ma, aby som niečo robil lepšie, než robím teraz.“**

Timea Radnotyová uvažuje nad tým, že **„určite dnes máme jednoduchší život, než aký mali oni, ale bolo by zaujímavé ich príbehy zasadiť do našej doby.“** Čo zostáva, je nádherná príroda Muránskej planiny, kde starkí žili a žijú dnes aj mladé generácie.

A nechýba ani názor, ktorý upúta svojou pravdivosťou od Gyulie Valenzovej: **„Starší človek vie, ako by to v rodine malo vyzeráť vo vzťahoch, preto dokáže dobre poradiť.“**

TVORILI HODNOTY, KTORÉ TU EŠTE SÚ

Samozrejme, že starších možno najlepšie počúvať v rodine, čo dokazuje názor Kristíny Fakesovej: ***„Mám 87 ročného starého otca, ktorý stále spomína na svoju sedemnásťročnú sestru. Tá zahynula pri výbuchu míny v 2. svetovej vojne. Aj ja mám dnes toľko rokov a podobné príbehy vidím len vo filmoch. Žije však aj moja prastará matka, ktorá prišla do Gočova z Kobeliarova. S mojím prastarým otcom sa videli len dva razy, keď si ju na druhýkrát rovno odviezol ako šestnásťročnú nevestu na koči domov. Také niečo si ja v mojom veku ešte neviem predstaviť.“***

A čo zasa hovoria o spolupráci so študentmi seniori? Ján Hryc im praje, ***„aby mali toľko šťastia v živote, koľko sme ho mali my, lebo sa mi vidí, že svet ide k horšiemu.“***

Antónia Vályiová oslávila 88 rokov a už nemá nikoho: **„Dcéra mi zomrela a syn žije v Prahe.“** Zamestnaná bola až do 65 rokov, aj potom pracovala a pomáhala deťom. Dnes potrebuje starostlivosť od iných, preto je v Cilke spokojná, aj keď rodina chýba a nik ju nenahradí.

Podľa 84 ročnej Marty Žiakovej majú v zariadení stále nad čím premýšľať: **„Eurofondy určite dnes spoločnosti pomáhajú, ale aj my sme tvorili hodnoty, ktoré tu sú dodnes, takže sme spoluvytvárali dnešnú Európu.“** Preto je spravodlivé, ak im dnes finančná pomoc z eurofondov skrášľuje pobyt v Zariadení opatrovateľskej služby v Revúcej vďaka modernej budovy zrekonštruovanej z Regionálneho operačného programu.

Staroba je zrkadlom života

Vedúca oddelenia služieb obyvateľstvu Mestského úradu v Revúcej Ing. Gabriela Borosová vraví, že **„kto bol dobrý za svojho života, je dobrý aj po príchode k nám do seniorskej starostlivosti a tých druhých už nezmeníme.“** Smutné je, ak vidí, že do zariadenia prichádzajú týraní seniori vlastnými deťmi. **„Dojíma ma, ak vidím chlapov, ktorí kedysi tvrdo pracovali a dnes plačú, lebo si na nich deti ani nespomenú. Sedia na lavičke, akoby niekoho vyzerali a čakajú, že ich niekto odvedie späť domov.“**

„Staroba je zrkadlom celého predchádzajúceho života,“ dopĺňa ju sociálna pracovníčka Mgr. Viera Péliová. „Seniori vychovali v mladosti deti a dnes sú smutní a nahnevaní, že ich deti na nich nemajú čas, aby sa im venovali 24 hodín denne, ak sú na to odkázaní, lebo ich deti chodia do zamestnaní, majú svoje deti, rodiny. Preto sa ich snažíme rozptýliť, a aj keď ich boľáčky nevyriešime, aspoň ich chceme zmierniť rôznou činnosťou. Spomínajú na svoju mladosť, či píšú pohľadnice svojim blízkym a to aj takým, ktorí už nie sú na svete. Obnovujú sa im spomienky. Keď vidím klienta, ktorý sa začne vo svojej opustenosti usmievať, cítim, že naša práca má zmysel, je to najkrajšie poďakovanie za naše snaženie.“

TERAPIA VĎAKA FARBÁM A MAĽBÁM

Pre starkých okrem návštev mladých študentov pripravili v Cilke samostatnú školu seniorov. A po literárnom gymnáziu spolupracujú aj so Základnou umeleckou školou:

„Využívame rôzne výzvy aj od súkromných nadácií na zlepšenie podmienok v zariadení,“ vysvetľuje Ing. Gabriela Borosová. ***„Pripravujeme teraz so Základnou umeleckou školou projekt, pri ktorom vymaľujeme jednotlivé poschodia budovy motívmi, aby sa seniori v zariadení lepšie orientovali. Zároveň fádny múr na dvore chceme zmeniť umeleckými grafitmi na výtvarné dielo, ktoré oživí našu záhradu, kde sme už vytvorili aj sedenie s lavičkami, na ktorých sa odohráva aj liečebná terapia.“***

Momentálne sú všetky chodby rovnako biele, takže farebná zmena podľa rozličných motívov, aké navrhnu samotní seniori, bude určite príjemná pre 78 obyvateľov. Okrem hodín s mládežou pri literárnej tvorbe, či maľovaní, majú seniori naplánované práce v záhrade, kde radi pomáhajú, či už zaužívané vlastné zvyky pri fyzickom cvičení:

FIT LOPTY VEDÚ K FIT DUŠIAM

„Boli sme milo prekvapení, že prijali náš cvičebný plán s nadšením a dnes už majú pri cvičení vlastné rituály, keď ho začínajú a aj končia spevom, ba ešte potom zostávajú pri piesňach, čím sa utužujú a vytvárajú nové sociálne väzby. Osemdesiatročné ženy sa udržia na fit loptách a tešia sa.“ Mgr. Viera Péliová si pôvodne nevedela predstaviť prácu s ľuďmi, ktorí zo sociálnych, či z iných príčin prichádzajú do zariadenia na sklonku svojho života. Dnes hýri nápadmi, ako spríjemniť jeseň osudu klientov zariadenia: ***„Nechceme byť čakáreň na smrť. Moji starí rodičia prijali fakt, že raz umrú a boli s ním vysporiadaní. Mnohí naši klienti však nemajú upratané vo vzťahoch z predchádzajúceho života. Navštevujú ich u nás duchovní, ale aj my sa stávame často pre nich spovedníkmi.“***

Smutné príbehy sú tienistá stránka tejto práce a vedúca Ing. Gabriela Borosová ich hovorí úprimne: ***„Máme pána, ktorému vlastné deti nedávali jesť a prespával len v pracovni na chodbe. Vzali mu celý jeho vysoký dôchodok a jedlo mu potajomky nosili susedia. Jednu pani k nám priviezli dokonca zavšivenú.“***

KREHKÝ PRÍBEH LÁSKY A PAVÚKY

Karanténne opatrenia má na starosti hygienička Mgr. Kamila Gömöriová: ***„Chodievame na poštu pre dôchodky a mnohí by boli prekvapení, keby videli, akí dobre situovaní ľudia prichádzajú pravidelne vlastným rodičom brať prostriedky, a niekedy zaplatia povinné poplatky, ale im nič***

nenechajú. Zvyšok dôchodku si nechajú." To sú chvíle, kedy sa Mgr. Kamile Gömöriovej od rozhorčenia lesknú v očiach slzy. Na starosti má však aj riešenie infekčných problémov nielen duše, ale aj tela: „***Čo sa týka karanténnych opatrení, okrem vši sme tu mali už aj svrab. Ten však priniesol klient z nemocnice, čomu ani my nerozumieme, ako sa to mohlo stať.***“ Táto pracovníčka má dvojité funkcie, lebo okrem hygieny vypomáha aj ako sociálna opatrovateľka: „***Únavu necítim,***“ usmieva sa Mgr. Kamila Gömöriová, „***neviem, ako to je možné. Asi sa energeticky dobíjam z práce s ľuďmi, ktorí sú veľmi vďační, ak sa im venujete a dokážu vám vrátiť veľa lásky.***“

Našťastie existujú aj pozitívne príklady. Za Zuzanou Garan – Senkovou z Rejdovej chodí syn aj s vnukom:

„Som tu rada. Šla by som domov hneď, ale čo mám byť sama doma len s pavúkmi?“ Pani Garan – Senková sa z chuti zasmieje. „***Naši za mnou chodia denne, aj dvaja a vždy sa pýtajú, ako sa cítim, či cvičím, pomáhajú mi, a keď odídu, nie som sama, opatrujú ma tu dobre.***“

Vedúca Ing. Gabriela Borosová rozpráva krehký príbeh lásky: „***Keď k nám pani Mária prišla, bola apatická, nič sa jej nepáčilo. Po pol roku som ju stretla v meste so synom a tak som sa spýtala, či pôjde k nemu na noc? A ona, že v žiadnom prípade, že najlepšie sa vyspí už len u nás vo vlastnej izbe. A nakoniec si tu našla aj novú životnú lásku. Pán Július má 81 rokov a ona 73. Spolu trávia každú chvíľu. Chodia na prechádzky a obaja sú príkladom, že láska naozaj kvitne v každom veku.***“

KAMIENKOVÝ HAZARD

Chlapi na záhrade hrajú karty. Kto by čakal, že mastia mariáš za peniaze, ten by sa riadne prekvapil. Majú vklady a aj výhry. Ale namiesto eur vkladá každý do banku kamienky. A baví ich to, ako by šlo o skutočné peniaze.

Staré zariadenie bolo už nevyhovujúce a pre zlý technický stav budovy mali zariadenie Cilka zatvoriť. Mesto Revúca preto našlo pomoc vo výzve Regionálneho operačného programu. A hneď po rekonštrukcii začali so seniormi pracovať sociálne opatrovateľky. Vznikla škola seniorov a spolupráca s revúckym gymnáziom, čo oceňujú aj študenti.

„Tie príbehy sú zaujímavé, dobre sa počúvajú, " hovorí študentka Natália Mondočková a pokračuje: „čo sa im kedy prihodilo, ako to prežívali, z čoho vyplýva poučenie, čo by sme mali robiť, čo nie a čo už nerobíme."

Najmúdrejší je vraj ten, kto sa poučí z chýb iných. Študentka Eva Brcinová si o tom myslí: ***„Môžeme sa z príbehov starkých poučiť a nemusíme prežívať to, čo oni už majú odskúšané za celé desaťročia, že sa tomu treba vyhýbať.“***

ZAČIATKY GOLFU NA SLOVENSKU?

„V Cilke mám 92 ročnú babku,“ vysvetľuje Simona Kubejová, ***„preto je to pre mňa o to zaujímavejšie, lebo tie príbehy, ktoré rozpráva, sa týkajú mojej rodiny, ale rada si vypočujem aj iných, lebo ma to obohacuje.“***

Študentkina babička Mária Kubejová žila na lazoch, kde už deväťročná musela celé týždne sama pásť obecný dobytok sama na lúkach, kde aj prespávala. Raz za čas jej nejaký dedinčan priniesol jedlo a skontroloval, či je všetko v poriadku. A zasa ostala sama. Vydávala sa sedemnásťročná a vychovala dve dcéry, z ktorých jedna tragicky zahynula, keď sa utopila.

V Zariadení opatrovateľskej služby sú aj takí, ktorí prežili už všetkých svojich blízkych. A nemajú nikoho. Ale aj takí, ktorí sa nikdy nevzdávajú ako 96 ročná pani Janka Sivíčková, ktorá ako dieťa česala kravy. Srst' zvierat zlepili s inými deťmi do papiera a vytvorili si tak loptičku, ktorú palicami posúvali do jamiek vyhlíbených na lúke. Bolo to na začiatku 20. storočia a hádam odvtedy môžeme s trochou úsmevu počítať začiatky golfu na Slovensku. V päťdesiatich rokoch jej začali trpnúť ruky a odvtedy háčkuje:

„Dnes mám šikovnejšie ruky, ako keď som bola mladá,” ukazuje svoje výrobky 96 ročná pani, ktorá má živé oči a bystrého ducha. Podľa jej slov, musí pracovať a bude pracovať, kým bude žiť: **„Prácu vám nik nemôže vziať.”** O seba sa už nevie tak dôkladne postarať. Na stene má fotografie svojich blízkych, veď dnes už má 17 pravnúčat. Ale nevie, čo je smútok. Raduje sa z každého dňa, kedy bola užitočná. Hrdo ukazuje vlastné háčkované výrobky.

A o užitočne využitých prostriedkoch môžeme hovoriť aj v Revúcej, kde je dlhodobo vysoká nezamestnanosť a z vyše 40 tisícového okresu až vyše tisíc žien opúšťa svoje domovy, aby opatrovali seniorov v Nemecku, Švajčiarsku a Rakúsku. Preto je dobré, ak existuje šanca, že aj o ich blízkych sa

dokáže niekto postarať v kvalitnom zariadení a ešte k tomu s tým najdôležitejším, čo existuje na svete - s láskou.

CELKOVÉ NÁKLADY

1 372 096,32 eur

VÝŠKA NENÁVRATNÉHO PRÍSPEVKU

1 303 491,50 eur

ZAČIATOK A UKONČENIE REALIZÁCIE

09/2009 – 06/2012

Os 2 – Infraštruktúra sociálnych služieb, sociálnoprávne ochrany detí a sociálnej kurately

Cieľom osi 2 je zvýšenie kvality poskytovaných služieb v sociálnej oblasti prostredníctvom rekonštrukcie, rozširovania, modernizácie a budovania zariadení sociálnych služieb a zariadení na výkon opatrení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, vrátane obstarania ich vybavenia.

FOCUS Regionálneho operačného programu:

AKO SA PREBÚDZA DO ŽIVOTA ZAKLIATY KAŠTIEĽ V GALANTE

„A býva tu aj princezná?“ – tejto rozprávkovej otázke malej Klárky sa nedá odolať. Kaštieľ v Galante skutočne vyzerá ako hrad. Má plot podobný cimburiu. Prváci zo základnej školy sa tu prišli poprechádzať v blízkom parku a rozprávali sa o Esterházyovskom kaštieli, ktorý vďaka eurofondom konečne začal meniť svoju tvár k lepšiemu.

Od 16. Storočia, kedy kaštieľ postavili, sa veľa zmenilo. Opevnený bol pre časté vpády Turkov, ale aj tak sa presile ázijských bojovníkov Galanťania neubránili a v čase tureckej správy mesta v 17. storočí tu žilo už len päť rodín. Po vyhnaní Turkov mier priniesol rozmach mesta, ale nikdy tu žiadna princezná nežila, vysvetlila Klárke pani učiteľka. V detskej fantázii je však možné všetko.

Renesančný kaštieľ budí romantický dojem ako z rozprávky. Keby nebol taký opustený, a keby ho mal kto, a najmä za čo opraviť, krajšie rozprávkové kulisy si len ťažko predstaviť. Ako by vyzeral celý kaštieľ, ukazuje zrekonštruované severné krídlo neogotického kaštieľa, v ktorom bola pôvodne pred stáročiami koniareň. Neskôr stavba slúžila na rôzne účely. Sídliť tu Okresný národný výbor, ako hlavný okresný úrad vyše 90 tisícového galantského okresu, ale bol tu aj Domov detí. A tie sem začínajú opäť chodiť častejšie.

Koniec tridsať rokov chátrania

Tridsať rokov sa na kaštieli robili len sanačné konzervačné práce. Snaha o jeho obnovenie a otvorenie bola vytrvalá, ale doteraz neúspešná. Akoby kaštieľ doteraz spal ako šípová princezná otrávená zlou strigou. Projektový manažér Mestského úradu Ing. Tomáš Bergendi hovorí, že kaštieľ Esterházyovcov má Galanta dodnes v mestskom erbe oprávnené:

„Je to najdôležitejšia budova v meste, hoci tridsať rokov chátrala bez verejného využitia. Robili sme v parku orezy stromov a staršia pani zosadla z bicykla a bežala k nám, čo sa deje v zámockom parku so stromami? Šla ich odhodlane brániť.“

Tak si miestni túto pamiatku ctia a strážia, žiaľ, doteraz neboli žiadne prostriedky na jej opravu. Časy sa však zmenili. V Galante dnes dokážu aj viac. Vďaka európskym fondom spájajú nové spôsoby spoločenskej existencie s tými historickými. Veď mesto sa môže pochváliť, že bolo prvým na Slovensku, kde vďaka geotermálnemu vrtu začali vykurovanie domácností, úradov, či škôl.

A dnes podľa slov Ing. Tomáša Bergendiho idú ďalej pri obnoviteľných zdrojoch, keď teraz zavádzajú fotovoltaiku pri výrobe elektrickej energie, ktorá trebárs v prípade budovy základnej školy dokáže vyrobiť dostatok energie potrebnej na výučbu a za ušetrené prostriedky deti získavajú nové učebné pomôcky. Celé mesto však žije obnovou kaštieľa, ktorá sa začala po dlhých tridsiatich rokoch, kedy ste v budovách tohto historického objektu mohli nájsť len túlavé mačky a netopiere.

Každý strom si zaslúži objatie

V parku vytvorili náučný chodník vzácných stromov, kde pred každým je popis, odkiaľ drevina pochádza a čo je na nej vzácné. Deti spontánne po výklade, o aký strom ide, začínajú tieto obry týčiace sa priam až do neba, objímať. Stromy sa im páčia, hladkajú ich, ba malý Ferko sa jedného z nich pýtal:

„Ako dlho tu už stojíš?“

V areáli stretnete deti s paniami učiteľkami aj z bližšieho, či vzdialenejšieho okolia, nielen z Galanty. Učiteľ Ján Dikan zo školy z Dvorov nad Žitavou Ferkovi o mohutnom strome sofore japonskej povedal:

„Pôvodom je zo strednej Číny a z Japonska, ale ako je strom starý, určujú vedci nazývaní dendrológovia špeciálnou metódou, takže my to teraz nezistíme.“

Novogotický kaštieľ je od 23. apríla 1963 zapísaný medzi Národnými kultúrnymi pamiatkami. Postavený bol v druhej polovici 16. storočia s prevládajúcim renesančným slohom. Keby mohol, dnes by vedel rozprávať množstvá príbehov. Ing. Tomáš Bergendi zapálene vysvetľuje, že nové oplietenie je replikou toho starého a vyzerá skutočne zaujímavo, lebo má zachované prvky podobné tým, ktoré sú na vežiach kaštieľa.

Plot ktorý zviditeľňuje

Na celkovú rekonštrukciu stavby potrebuje mesto desať miliónov eur. Z Regionálneho operačného programu z osi 3 získali Galantania viac ako 1,6 milióna eur na obnovu severného krídla Neogotického kaštieľa a na revitalizáciu príľahlého mestského parku. Obnovené severné krídlo slúži dnes pre Mestské kultúrne stredisko. Vedúca oddelenia investičnej výstavby a životného prostredia Ing. Miriam Károlyiová o diele povedala:

„Pri rekonštrukcii sme dodržali podmienku Pamiatkového úradu v Trnave a vykonal sa tu aj archeologický prieskum. Objavili sme pozostatky pôvodnej obrannej bašty, lebo kaštieľ bol pôvodne opevnený objekt. Každé krídlo malo vlastnú baštu. V rámci rekonštrukcie sme v parku vytvorili náučný chodník starých stromov a došlo ku kompletnej revitalizácii zelene. Urobili sa nové chodníky, osadili sa lavičky a areál získal úplne nové oplietenie. Pôvodné bolo plné, ale po dohode

s Pamiatkovým úradom sme osadili vzdušné kovové tyče, vďaka čomu sa zviditeľňuje kaštieľ ako dominanta mesta.“

Nezvyčajnosť sa páči

Na nádvorí a v budove obnoveného severného krídla sa tu za prvý rok od rekonštrukcie uskutočnilo vyše dvoch desiatok podujatí, čo je na 16 tisícové okresné mestečko veľmi zaujímavé a ako prízvukuje správca Peter Kolek, záujem občanov o ne je značný:

„Robíme tu galantské trhy, či zámocké koncerty, prípadne výstavy obrazov a to ako zo zbierok renesančného kaštieľa, ktoré sú vo vybudovanom depozíte tiež v severnom krídle, tak aj mladých tvorcov - architektov, veď sme tu už dvakrát predstavili projekty študentov Slovenskej technickej univerzity z Bratislavy.“

Zameriavajú sa na nezvyčajné výstavy. Veľký záujem vzbudila prezentácia najväčšej zbierky zápalkových škatuliek na Slovensku od zberateľa Mareka Guspana, ale návštevníci si už zvykli aj na množstvo fotografických prezentácií, ba verejnosť prekvapila aj výstava nadrozmerých obrazov. Deti sa tu učili pri expozícii vojenskej techniky o dejinách druhej svetovej vojny a hrôzach, aké ľuďom priniesla pri výročí oslobodenia mesta. Vzácne historické artefakty poskytli súkromní zberatelia z klubov vojenskej histórie Zolium a Mor ho!

Najdôležitejšia lokalita mesta

Podľa Petra Koleka kaštieľ začal opäť po desaťročiach žiť, keď jeho zrekonštruované severné krídlo slúži aj na slávnostné podpisovanie zmlúv ako reprezentačný priestor mesta, či na oslavy životných jubileí samotných obyvateľov, prípadne na regionálne ochutnávky vín vinárov z celého okolia, stávanie májov, a samozrejme aj na zimné Mikulášske oslavy:

„Dá sa povedať, že celý kultúrny život Galanty sa presunul za rok od otvorenia do týchto historických priestorov. Na nádvorí sa uskutočňuje otvárací koncert kultúrneho leta, čiže kaštieľ je najdôležitejšou lokalitou kultúry v rámci mesta.“

Do parku chodia žiaci zo škôl študovať v rámci biológie nielen históriu a stromy, ale aj zvieratá ako veveričky, d'atle, havrany, ale aj o čosi exotickéjšie sovy, ktoré sa tu schovávajú za dlhých zimných večerov. Celý park má zavedenú bezplatnú wi-fi zónu, takže na lavičkách mládež mesta surfuje po svete internetu. A v parku sídli aj Základná umelecká škola Jozefa Haydna.

Pre poučenie a aj zábavu

Pôvodne bol kaštieľ na okraji mesta, podľa Ing. Miriam Károlyiovej, sa dnes táto oblasť postupným rozvojom mesta, ale najmä opravou historického severného krídla, kaštieľ stáva prirodzeným centrom Galanty:

„V parku rastú najstaršie stromy v meste. Dendrológom boli vybraté na ozdravenie stromy, ktoré sú zaujímavé aj z historického hľadiska. Vyšli sme v ústrety mamičkám, keď sme v parku vytvorili aj detské ihrisko, aby sa mali kde v prírode zabaviť aj ich menšie ratolesti.“

Investícia z európskych fondov tak mení celkový ráz, zvyklosti a najmä kvalitu života širokých mas občanov. Kaštieľ sa jednoznačne prebúdzá k novému životu a tak sa rozširuje paleta spoločenskej verejnej existencie občanov, ktorí získali po rokoch opäť historický komplex ako objekt pre poučenie, ale aj na obohatenie a zábavu.

Celkové oprávnené výdavky

1 965 180,73 eur

Z toho EÚ zdroje (EFRR, ESF)

1 670 403,62 eur

Začiatok a ukončenie realizácie projektu

09/2010 – 12/2011

Prioritná os 3 – Posilnenie kultúrneho potenciálu regiónov a infraštruktúra cestovného ruchu

Cieľom osi 3 je zvýšenie kvality služieb poskytovaných pamäťovými a fondovými inštitúciami na miestnej a regionálnej úrovni prostredníctvom ich rekonštrukcie, rozširovania a modernizácie, vrátane obstarania ich vybavenia a revitalizácia významných pamiatkových objektov v súvislosti so zachovaním kultúrneho dedičstva a jeho využitia v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu.

FOCUS Regionálneho operačného programu:

Blaho obce je blahom aj pre Európu

„Budúci svet je pre mňa veľká neznáma. Mám o ňom vlastné predstavy, ale tie sú len moje, uvidím, ako sa to bude vyvíjať,“ takto odpovedalo dieťa na prahu dospelosti pri opúšťaní Základnej školy v obci Maňa na anketnú otázku. V nej šlo o to, čo mladí čakajú v živote v podmienkach širokého európskeho trhu?

Kňazová pochybnosť

Anketa vzišla vďaka diskusii s pátrom z miestnej farnosti Matejom Trizuljakom, ktorý sa zamýšľal nad tým, či skutočne pomáha, ak mladým hovorí na kázni len okruh tém z náboženstva:

„Mladí sú dnes bombardovaní tisíckami informácií a sú stratení v médiách, majú problém vytvoriť si vlastný názor a nie je toho, kto by ich usmernil. Mediám ide o odovzdanie informácie a nie o to, aby ju mladí pochopili. Možno na kázaniach hovorím veci, ktoré momentálne mladých vôbec nezaujímajú, lebo sa nedotýkajú ich aktuálnych problémov, žijú niečím iným.“

Farnosť pod správou pátra Czesława Oka spravujú vyše desať rokov misionári Matky Božej z La Salette, ktorej socha víta návštevníkov fary s mottom rehoľníkov – zmierte sa s Bohom. A páter Matej rieši dilemu, ako k tomu zmiereniu pomôcť. Starosta Mani Igor Sádovský vidí cestu v posilnení tradičných hodnôt rodiny, v podpore sobášnosti, hoci obec sa rozširuje aj vďaka prisťahovaniu mladých z okolia okresu.

Jednotlivec základom obce

Maňa má viacero lákadiel. Je tu bohatý kultúrno – spoločenský život, veď sú tu známe Požitavské folklórne slávnosti, ktoré navštevujú súbory nielen zo Slovenska, ale aj zahraničia. Pravidelné prehliadky výsledkov miestneho vinárskeho spolku, záhradkárskeho združenia, športové podujatia florbalového, hokejového, cyklobikeového klubu, či stolných tenistov, rôzne súťaže vo varení guláša, ale aj plesy, o ktoré je taký záujem, že nestačí kapacita Kultúrneho domu. Tradične stavajú máje na pripomenutie mesiaca zaľúbených, či v zime miestne deti obdarúva svätý Mikuláš z koča ťahaného koňmi.

A to všetko prebieha v priestoroch nového centra Mani, na ktoré získali z Európskeho fondu regionálneho rozvoja nenávratný príspevok vyše 550 tisíc eur. Starosta obce Igor Sádovský sa v práci pridŕža myšlienky, že budúcnosť obce vychádza od spokojnosti jednotlivca:

„Všetko, čo obec robí, je o vzťahu k občanovi. Chýbalo nám však centrálné námestie pri obecnom úrade, ktoré vďaka európskym fondom prepojilo priestor pred kostolom spolu s priestorom pri obecnom úrade, Kultúrnom dome, neďalekou školou a pôvodným kaštieľom, kde je dnes Dom sociálnej starostlivosti.“

Tradície upevňujú vzťahy

Námestie nesie meno generála Milana Rastislava Štefánika, ktorého busta tróni náučnému chodníku so stĺpmi a z nich každý pripomína miestneho významného rodáka. Tradícia dýcha na návštevníka Mani z každého kúta a pritom je umelecky príťažlivá. Od sochy Panny Marie La Salettskej sa tiahne galéria sôch svätých patrónov. K tým sa miestni po stáročia utiekali o pomoc od sv. Urbana – patróna vinohradníkov, cez sv. Huberta dozerajúceho nad poľovníctvom a lesníctvom, ku sv. Vendelínovi patrónovi pastierov a roľníkov, k sv. Cecílii patrónke hudobníkov, až ku soche sv. Jána

Bosca, ktorý je patrónom mládeže. Sochy vznikli vďaka rezbárskemu sympóziu, ktoré sa takisto už tradične koná v Mani.

Ale okrem podujatí, ktoré sú nosnou osou života, má obec aj iné výhody:

„Maňa je príťažlivá aj svojou polohou, keďže leží v strede od miest akými sú Vráble, Nové Zámky, Šurany, či aj významné obce okresu,“ definujú spoločne praktikantka v škole Mária Abrmanová a slovenčinárka Andrea Ďuricová. Čiže aj keď Maňa nemá významného zamestnávateľa, prácu v okolí môžu ľudia nájsť v blízkych troch mestách a pritom bývať v lone dedinskej prírody.

Príťažlivosť sveta

Ak spomenieme ďalšie názory z ankety mládeže, množia sa odpovede, že z rodnej Mane to mladých ťahá do sveta. Chcú spoznávať nové krajiny v rámci Európy, ale niektorí uvažujú aj o skúsenostiach až zo zámoria, ktoré by radi získali v zamestnaní.

Starosta Igor Sádovský spomína na argentínskych rodákoch, pre ktorých pri návšteve domoviny pripravili tradičnú maniansku svadbu. Mladých si chcú však udržať v obci, keď skúsia svet a vrátia sa, aj výstavbou nájomných bytov cez úvery zo Štátneho fondu rozvoja bývania:

„V roku 2007 sme postavili dvakrát šesť bytov, v roku 2008 sme zateplili budovu školy, z úradu vlády SR sme v roku 2009 získali príspevok na nové ihrisko a v roku 2010 sme postavili ďalších dvakrát šesť bytov. Vďaka Regionálnemu operačnému programu sme v roku 2011 dobudovali centrum mesta s novými autobusovými zástavkami a osvetlením, úpravou verejnej zelene a výstavbou nových chodníkov. O rok na to v roku 2012 sme v našom parku vybudovali vďaka dotácii úradu Vlády SR amfiteáter.“

Mŕtve more na dosah

A starosta hovorí o ďalších projektoch v rámci mikroregiónu Termál. Ten vznikol spoluprácou jedenástich obcí v okruhu dnes už svetoznámych kúpeľov Podhájska, kde vyvierajú unikátne horúce pramene treťohornej morskej liečivej vody vďaka geotermálnym vrtom. Podobné zloženie má len Mŕtve more v Jordánku či v Izraeli. V Európe je mŕtve more na Slovensku nachádzajúce sa 400 metrov pod zemou unikátom. Preto každý rok sa zvyšuje návštevnosť Podhájskej, ktorá od pol milióna turistov ročne z celého sveta dnes atakuje hranicu sedemstotisíc návštevníkov. A pre nich je vynovená Maňa lákadlom na spoznávanie miestnych vinárskych i kulinárskych špecialít, či poskytnutím ubytovania a ponukou kultúrno – spoločenského vyžitia. V rámci mikroregiónu Termál sa najnovšie chystá nová cyklistická trasa spájajúca Podhájsku s krajským mestom Nitrou a prechádzajúca aj cez Maňu

A mladí? Tí ak aj odídu na skusy do sveta, majú sa kam vrátiť do kvalitne zariadeného domova na slovenskom vidieku. Oceňuje to aj rodák z Mane 29 ročný Peter Thurzo, ktorý už osem rokov pracuje v Nemecku a v Belgicku, domov do rodnej Mani sa však vždy teší:

„Pri každom návrate sa teším, že sa pomaly dotahujeme na európsku úroveň, čo vidím aj na okolitých obciach, kde sa centrá skrášľujú a je jasné, že bez pomoci EÚ by sme si nemohli dovoliť takúto výstavbu a obnovu.“

Nenahraditeľná náruč rodiny

Prestavbu centra oceňuje aj angličtinárka Andrea Pösová:

„Je kam v obci ísť na prechádzku, ak k nám príde návšteva aj zo zahraničia.“ O úrovni schopností detí z Mane uplatniť sa na európskom trhu dodáva: ***„Snažíme sa deti motivovať k výučbe cudzích jazykov, aby videli aj iné cesty, ktoré sa pred nimi vďaka tomu otvoria. Veľa záleží od rodinného prostredia, či to dieťa cíti podporu zo strany rodičov.“***

Na rodinu myslí pri svojej práci aj starosta Igor Sádovský, podľa ktorého nie je dôležitý osobný úspech, ale úspech každého suseda, lebo ak budú jeho susedia úspešní, bude úspešný aj on:

„Snažíme sa chrániť dedičstvo otcov, ku ktorému patrí kresťanská viera vedúca v radosti k spokojnosti v aktívnom živote pre blaho rodiny, obce, celej krajiny a tým aj Európy. To je náš vklad, ktorý do EÚ môžeme priniesť.“

Prehliadka minulosti pomáha

A práve preto okrem náučného parku významných rodákov Mane, medzi ktorými nájdeme známych slovenských spisovateľov ako Benjamín Tinák, Jozef Vševlad Gajdoš, tak profesorov a vedcov ako Július Špaňár, či generálov ako Pavol Gajdoš, ale aj významných duchovných, ku ktorým patrí arcibiskup Dominik Hrušovský, majú na základnej škole ďalšiu raritu.

Zriadili tu národopisnú expozíciu, ktorá zachytáva podmienky života v Mani a okolí v predchádzajúcich storočiach.

„S regionálnou výchovou v Mani sme začínali medzi prvými štyrmi školami na Slovensku. Dnes je prirodzenou súčasťou nášho vzdelávacieho systému,“ ukazuje expozíciu riaditeľka Základnej školy Eva Abrmanová. ***„Ide nám o to, aby naše deti nepohltila Európa, ale aby si zachovali vzťah k svojej krajine, k svojej rodnej zemi, k svojej obci, aby sa nezabudlo na naše zvyky a tradície.“***

Návraty aj po rokoch

Regionálnu výchovu majú žiaci v piatej triede, ale neskôr sa k nej vracajú v rámci predmetu ľudových remesiel, ktorý učí Alžbeta Gálová. Tá je na výrobky svojich detí náležite pyšná:

„Jeden takýto výrobok zo šúpolia tvorí dieťa v rámci výučby aj pol roka. Nedá sa to zaplatiť žiadnymi peniazmi. Stáva sa mi, že žiačky sa vracajú ako dospelé s prosbou, aby som im požičala formy, že chcú pracovať so šúpolím aj doma.“

Ôsmačka Barborka Feješová zo šúpolia pripravuje všelijaké výrobky:

„Šúpolkovať som naučila aj moju mamku, ktorá to doteraz nevedela.“

Jej spolužiačka Mirka Sádovská dodáva:

„V škole máme folklórny súbor Dolinka a v rámci vystúpenia máme aj ukážku, ako sa vyrábajú predmety zo šúpolia, čo často zaujíma aj chlapcov, keď vidia, ako sa to robí.“

Ďalšia z triedy Simonka Holková pripomína aj praktickejšiu stránku práce so šúpolím, či s vyšívaním:

„Vďaka vyšívaniu a práce so šúpolím som už viackrát vyrobila originálne darčeky pre mojich rodičov, či starých rodičov.“

Bociany poslami nádeje

Centrum námestia s lavičkami, zastávkou, trávnikmi a náučnými stĺpmi sa stal miestom prechádzok a odpočinku. Miestni si tu rozkladajú deky na piknik, rodiny s deťmi trávia oddych v príjemnom prostredí.

V rámci rekonštrukcie námestia vznikol pre obyvateľov Mane aj umelý potok, z ktorého strieka na radosť detí voda. Často prídu zo školy domov riadne premočení. A priamo nad ich hlavami už roky hniezdi a vyvádza mladé krásny pár bocianov. Deti ich s obľubou pozorujú a vedú si aj o vtákoch zápisky.

„Každý rok sa v obci obávame záplav. Tie najhoršie sme mali v roku 2010,“ spomína starosta Igor Sádovský. ***„Vtedy bociany, ktoré vyvádzajú z hniezda priemerne dva – tri mladé, odchovali až šesť nových jedincov, lebo mali veľa potravy.“***

Žaby sa totiž vďaka záplavám riadne premnožili. Škody v obci dosiahli až milión eur, čo pre dve tisíc obyvateľov bola riadna pohroma. Igor Sádovský preto neustále hľadá možnosti, ako život v obci skvalitniť a ľuďom tak kompenzovať, čo sa dá. Najnovšie má záujem splniť sen mladých športovcov o vlastnej ľadovej ploche, veď v obci majú hokejový klub a dochádzanie na štadión do Nových Zámkov 25 kilometrov denne počas tréningov nie je práve rentabilné.

Rovnako ho trápí, že budova obecného úradu a kultúrneho domu nie je ešte zateplená, čím obec zbytočne stráca dvadsať tisíc eur za zimnú sezónu. Plánov majú v Mani teda ešte stále dosť veľa. Obec napriek vysokej úmrtnosti vďaka prestarnutému obyvateľstvu zatiaľ nevymiera. Ak sa im bude aj naďalej dariť v získavaní nových projektov, má šancu sa ešte rozrásť na brehoch Žitavy, ktorá je už čiastočne skrotená hrádzou. Sochu tejto rieky má starosta priamo na úrade v podobe ženy. Snáď sa umúdra a podobných záplav ako v roku 2010 viac v Mani mať nebudú.

Celkové oprávnené výdavky

658 467,27 eur

Z toho EÚ zdroje (EFRR, ESF)

559 697,18 eur

Začiatok a ukončenie realizácie projektu

11/2010 – 08/2011

Os 4 – Regenerácia sídiel

Cieľom osi 4 je zvýšenie konkurencieschopnosti sídiel a zvýšenie kvality a bezpečnosti verejných priestranstiev, pričom globálny cieľ je definovaný ako zvýšenie dostupnosti a občianskej infraštruktúry a vybavenosti územia v regiónoch.

FOCUS Regionálneho operačného programu:

EURÓPSKE CESTY NIELEN PRE ĽUDÍ

Ak by sme si predstavili interview so žabou, možno by nás zaujímalo, čo si myslí o vplyvoch človeka na prírodu?

„Nič pozitívne,“ povedala by pravdepodobne žaba. ***„Ved' môj životný priestor človek stále zužuje.“***

Lenže žaby nerozmýšľajú a nerozprávajú. Preto na ich práva musí myslieť človek, lebo žaba má na kvalitu jeho života výrazný vplyv, aj keby sme hneď tomu neverili. Ved' čo by sa stalo, keby žiab nebolo? V prírode účinnejšie kynožia hmyz, než všetky ľudské chemické postreky. Expertom sú na komáre. Prispievajú k čistote vôd a sú v potravinovom reťazci dôležitým článkom pre zachovanie viacerých vzácných vtáčích druhov.

Dôležité sú súvislosti

Možno práve preto, že na Slovensku máme ešte stále dosť oblastí, ktoré sú zapísané v chránených územiach európskeho významu Natura 2000, stáva sa malé Slovensko rezervoárom mnohých živočíšnych druhov pre viaceré európske krajiny do budúcnosti.

Sú o tom presvedčení ako biológovia, tak aj riaditeľ odboru sprostredkovateľského orgánu (SO/RO) pre Regionálny operačný program Ing. Milan Ovseník z Úradu Žilinského samosprávneho kraja:

„Pochádzam z Javorníkov, kde moji predkovia dlhé roky pracovali so zvieratami na pôde,“ hovorí Ing. Milan Ovseník, keď spomína, ako vznikol nápad spojiť rekonštrukciu ciest II. a III. triedy s ochranou prírody. Podarilo sa to v Žiline unikátnym spôsobom. Cesta zo Sučian do Turčianskej Štiavničky sa môže pochváliť vlastnou jedinečnosťou. Z európskych peňazí na nej vznikol nezvyčajný biokoridor: ***„Snažíme sa hľadať medzi projektmi súvislosti,“*** zdôrazňuje Ing. Milan Ovseník: ***„Aby sme skvalitnili život ľudí a prepojili ho s prírodou.“***

Hlbší zmysel asfaltovej cesty

Každý rok v tomto nádhernom kraji Veľkej Fatry, ktorá sa rozprestiera na 42 tisícoch hektároch, tiahli cez cestu z lesa tisícky žiab do močaristého poldra a hynuli pod kolesami áut.

„Žabovod,“ ako výstižne pomenoval stavbu Ing. Milan Ovseník, je vlastne sieť tunelov popod cestu a zároveň stavba betónových múrikov popri asfaltovej komunikácii: ***„Tieto múriky nahradili prenosné siete, ktoré sa tu stavali každý rok,“*** dodal Ing. Milan Ovseník a poukázal na fakt, že sa tak pevnou stavbou šetria nemalé finančné prostriedky.

Za nápadom umožniť žabám prechádzať popod cestu a chrániť si tak život stojí okrem Ing. Milana Ovseníka aj ďalší mladý zapálený človek zo Správy ciest Žilinského samosprávneho kraja Ing. Lukáš Ďuriš:

„Rozmýšľali sme, ako môžu eurofondy pomôcť aj v environmentálnej problematike. Pritom národné parky v našom kraji každý rok žiadajú o značné prostriedky určené pre migráciu žiab. Tie sú využívané na dočasné ohrádzky, ktoré sa zbúrajú a o rok opäť stavajú. Preto sme hľadali spôsob, ako vytvoriť niečo trvalé. Problémy pri realizácii ani poriadne neboli, lebo správa Národného parku Malá Fatra mala už vypracovaný vzorový projekt. Aby sa iba nepostavila obyčajná asfaltka, ale našiel sa jej hlbší význam a zmysel.“

Žabie čísla nepustia

Žaby sú zvyknuté tiahnuť v rovnakom čase, keď prichádza jar. Doteraz sa aj na ceste zo Sučian do Turčianskej Štiavničky stavali na jar prenosné siete, aby čo najmenej žiab prišlo o svoj skákajúci život pod kolesami áut. Šlo však o náročnú prácu. V zberných jamách popri ceste sa žaby hromadili a vzájomne sa poškodzovali svojou váhou. Ochránári museli chodiť po jamách žaby prenášať vo vedrách cez cestu dva týždne v kuse každú hodinu.

Tejto prácnej a finančne nákladnej práci je už na ceste za Sučanami koniec. Žaby prelezú cestu prirodzeným spôsobom popod tunely. A skutočne ide o zaujímavé čísla, ako potvrdzuje vyjadrenie starostu Turčianskej Štiavničky Petra Očku:

„Kým tu toto opatrenie nebolo, tak ročne tri tisíc žiab uhynulo pod kolesami áut. Odkedy je to urobené, zoológovia narátali najviac do sto žiab uhynutých ročne. Je to priepastný rozdiel.“

V Štátnej ochrane prírody Národného parku Veľká Fatra hovoria, že podľa ich prepočtov z migrujúcich žiab ročne a to ropúch bradavičnatých (*Bufo bufo*) a skokanov hnedých (*Rana temporaria*) pod kolesami áut bolo usmrtených zákonom chránených živočíchov v hodnote 219 tisíc eur ročne. Podľa zoológa z Národného parku Veľká Fatra Ing. Juraja Žiaka, po stavbe biokoridoru na ceste zahynie len niekoľko desiatok jedincov, ktoré prelezú aj betónové zábrany, ale sú to zanedbateľné množstvá.

Približne dvestotisíc eur z celkových výdavkov na rekonštrukciu ciest II. a III. triedy v hodnote cez 2,6 milióna eur podľa Ing. Milana Ovseníka stála výstavba 514 metrov dlhého biokoridoru. Už za rok sa projekt finančne vrátil, pričom jeho zisk sa však nedá vyčíslieť iba peniazmi.

Žaby sú dôležité pre udržanie biodiverzity.

Skákajúca orlia strava

„Krmia sa nimi u nás nielen bociany biele, či čierne, ale aj orly krikľavé, či aj orly skalné,“ vraví mladý zoológ z Národného parku Veľká Fatra Ing. Juraj Žiak. V ruke drží skokana a ďalej vysvetľuje:

„Možno aj práve preto máme u nás populáciu orlov krikľavých na Slovensku v počte okolo 600 párov, čiže je to pre nás najbežnejší druh orla, kým trebárs v blízkej Českej republike je to pre nich vzácny druh. Orlov skalných sa odhaduje na Slovensku 80 až 100 párov, vo Veľkej Fatre ich máme sedem párov, v Čechách je vlastne tento orol vyhynutý, akurát tohto roku sa tam objavil jeden pár. Žaby sú pre orla krikľavého prirodzená potrava a dospievajú až v troch rokoch života, kedy sa začínajú rozmnožovať. Takže ak by sme ich nechránili trebárs jeden rok, čakali by sme na ďalšiu populáciu až tri roky, čo by spôsobilo vyhynutie mnohých ďalších živočíšnych druhov. Samička skokana hnedého dokáže naklásať okolo 800 až tisíc vajíčok, ropucha až okolo dvetisíc, ale takmer sedemdesiat percent vajíčok uhynie. Len z tridsiatich percent sa vyľiahnu žubrienky.“

Migrácia znamená zdravé potomstvo

Strážca Národného parku Veľká Fatra v typickej čiapke - šiltovke Július Šesták zasa tvrdí: ***„Žaba je pre mnoho ďalších druhov potravou a ten-ktorý druh má reprodukčnú schopnosť podľa toho, koľko dokáže nájsť potravy. Veľa záleží od potravných možností a od klimatických podmienok, každý rok sú iné.“***

Cena uhynutých zvierat sa však nedá podľa Ing. Milana Ovseníka vyčíslieť:

„Územie žilinského kraja je posiate významnou sieťou chránených území európskeho významu, ktoré sú primárne financované cez nástroje kohéznej politiky. Až šesťdesiat percent územia žilinského kraja je v nejakom stupni ochrany, keďže má významný podiel v Nature 2000 pre celú Európu, keďže je tu jeden z najpôvodnejších genofondov živočíchov. A tie majú svoje prirodzené trasy do územia. Dopravná sieť je však bariérou pre tento pohyb. Ak bude usmrcovanie živočíchov pokračovať a nebudú sa stavať zariadenia umožňujúce ich migráciu, tak nastane postupné zanikanie tohto jedinečného genofondu.“

Slovensko ako zvernica pre Európu

A to bude škoda pre celú Európsku úniu. Dnes v nej patrí Slovensko k unikátnym krajinám v množstve rôznorodosti tu žijúcej zvere. A keď sa jej bude, naopak, u nás dariť, je väčší predpoklad, že sa môžu rozšíriť tieto druhy aj ďalej. Trebárs do oblastí, kde sú už vyhynuté. Na Slovensku máme neustále sa rozrastajúcu populáciu medveďov, rysov, jelenej zvere, dokonca rozširujúce sa svorky vlkov a ďalších inde už vyhynutých, či vzácných zvierat. Ochrana a zveľaďovanie tohto miznúceho sveta má preto význam pre celú Európu. Výrazná biodiverzita žilinského kraja dáva predpoklady využitia prírody na rekreačné funkcie v rámci agroturistiky pre mestské obyvateľstvo. Tu sa najlepšie v živej prírode regenerujú ľudské sily. A naopak, vidiečania získavajú potenciál na vznik zdrojov príjmu, aby boli schopní nájsť si prácu doma.

Nakoniec, človek môže spôsobiť vyhynutie množstvá živočíšnych druhov, aj tak však vlastnej prírodnej podstate neutečie. Každá matka prinášajúca nový ľudský život totiž tvorí vo vlastnom tele fyziologický roztok, ktorý pripomína svojím zložením prapôvodné more, z ktorého vzišiel pred miliónmi rokov život na našej planéte. Sme teda spojení so vznikom života vo vode viac, než by sme o tom tušili. A práve v mokradinách vo vode začínajú svoj život aj obojživelníky – žaby.

Dôležité regionálne cesty

Preto si Ing. Milan Ovseník myslí:

„V podstate takýmito drobnými projektami môžeme pomôcť nie Slovensku, či našim žilinským regiónom, ale celej Európe. V karpatskom regióne sme významným predstaviteľom toho najprirodzenejšieho prostredia, aké vôbec Európa má. A tie migračné cesty sú pre zvieratá najdôležitejšie, aby sa rozširovali rôzne živočíšne druhy do ďalších území Európy tam, kde také druhy už neexistujú. Preto sa musíme snažiť umožniť im pohyb, aby druhy nedegenerovali a nezanikli.“

Preto sú projekty v rámci Regionálneho operačného programu pri rekonštrukcii regionálnych ciest také dôležité práve na slovenskom území. Cesty umožňujú ľuďom sa rýchlejšie presúvať za cieľmi ich života, ale zároveň sú bariérou pre migrujúce zvieratá. V Žiline však hľadali a našli spôsoby, ako vyhovieť obom týmto podmienkam.

Biokoridory pritom premostením dopravných spojnic a uzlov môžu slúžiť aj človeku na turistiku, či na bicyklovanie, čiže opäť sa rozšíri kvalita vidieckeho života.

Jedna lastovička pýta druhú

Ale vráťme sa k našim žabám. Zoológ Ing. Juraj Žiak vie o nich všetko. Ropuchy tiahnu prevažne v noci pri teplote okolo desiatich stupňov potom, čo zimu prečkali v skrýšach v zemi, v starých pňoch, či aj v špárach starých domov. Naopak, skokani idú za svojimi láskami cez deň. Samička nesie samca na chrbte a rozmnožujú sa až vo vode:

„Len v našom národnom parku Veľká Fatra máme ďalšie štyri takéto úseky, ako je mokrad pri Turčianskej Štiavničke. Tam však ešte nemáme vybudovaný podobný biokoridor, ale musíme stavať prenosné zábrany, aby sme žaby zachránili.“

Naše šelmy sú našou pýchou

Rozmanitosť a početnosť zveri na Slovensku odôvodňuje Ing. Juraj Žiak faktom, že naša krajina je rôznorodá. Existujú na poliach remízky, medze, kde sa uživil dostatok druhov zveri:

„Vo Veľkej Fatre máme veľké šelmy medveďa, rysa, vlka, mačku divú a v ich stavoch sme v podstate v rámci EÚ veľmocou. Kým v Poľsku je vlk celoročne chránený, u nás sa naňho aj poľuje. Oproti sedemdesiatym rokom minulého storočia populácia vlka u nás stúpla, lebo stúpla aj jelenia

zver takmer troj až štvornásobne. Ide však o to, ako budeme ďalej budovať ekodukty, biokoridory najmä pri diaľniciach a iných cestách, lebo už teraz experti varujú, že pri niektorých druhoch už nedochádza k výmene génov. Cestné komunikácie totiž výrazne oddeľujú pohoria, čo musíme riešiť, ak chceme zachovať zdravú a životaschopnú populáciu.“

Môže sa nám vidieť zbytočné plytvanie stavať mosty za dvestotisíc eur pre zvieratá aký je postavený aj pri mokradi pri Turčianskej Štiavničke. Ing. Milan Ovseník si však myslí: ***„Ak tie ekodukty a biokoridory nebudeme stavať, o desať, pätnásť, dvadsať rokov to môže spôsobiť obrovský negatívny dopad.“***

Naopak, dnes máme ešte šancu na Slovensku za relatívne nízke investície obnoviť vzácne biotopy a vrátiť tak zvieratá do prírody do celej Európy.

Celkové oprávnené výdavky

2 636 634,85 eur

Z toho EÚ zdroje (ERDF)

2 241 139,62 eur

Začiatok a ukončenie realizácie projektu

12/2009 – 11/2010

Os 5 – Regionálne komunikácie zabezpečujúce obslužnosť regiónov

Cieľom osi 5 je posilnenie vybavenosti územia prostredníctvom rekonštrukcie, modernizácie a budovania ciest II. a III. triedy na území cieľa Konvergencia, teda ide o zvýšenie úrovne dopravnej obslužnosti regiónov. Pritom globálny cieľ je definovaný ako zvýšenie dostupnosti a kvality občianskej infraštruktúry a vybavenosti územia v regiónoch.

FOCUS Regionálneho operačného programu:

Z DROGOVEJ DŽUNGLE KAŠTIEL, ČO PRIŤAHUJE (EURÓPSKU) BUDÚCNOSŤ

Mestská časť v Krásnej nad Hornádom sa vymyká z ostatných 22 častí druhého najväčšieho mesta Slovenska Košíc. Nachádzajú sa tu totiž archeologické nálezy staršie než tie, ktoré sa viažu k samotným Košiciam. Krásna je pokladnicou nielen košickej, ale aj slovenskej histórie.

Kultúra bráni vojne

Na miestnej Základnej škole košického mučeníka sv. Mareka Križina deti v triede počas hodiny rozmýšľajú, čo za hrôzy priniesli občianske vojny na Balkáne pri vzniku nových štátov z krajín bývalej Juhoslávie na konci deväťdesiatych rokov 20. storočia.

"Ešte dobre, že u nás sa také niečo nestalo, keď sa delil štát s Čechmi," niektoré deti sa po tejto poznámke rozosmejú. Pripadá im to neuveriteľne, že by Slováci a Česi mohli spolu bojovať. Priateľské vzťahy týchto dvoch národov sú nadštandardné, čo spontánne chápu aj žiaci krasňanskej školy. Je im to prirodzené.

Na hodine im radová sestrička Bronislava z mníšskeho rádu sv. Vincenta de Paul vysvetľuje výhody, aké máme vďaka nášmu členstvu v Európskej únii. Už teraz je z tohto zoskupenia krajín jeden spoločný štát definovaný rovnakými uznávanými hodnotami. Vzniká nová entita - európsky ľud najmä vďaka mládeži, ktorá čoraz menej vníma rozdiely starých a nových členských krajín. Už dnes sú viditeľné kontúry budúcej únie - práve na mladej generácii, ktorá je už doma takmer všade vďaka jazykovým znalostiam.

Schovávačka v haraburdí

Ani žiaci z Krásnej už nechápu, aký zmysel mali kedysi hranice. Sú na prahu nového života, ale vedia, že sa v rámci EÚ môžu pohybovať slobodne, lebo sú tu doma.

A prirodzene vnímajú aj fakt, že vďaka európskym fondom sa ruina, okolo ktorej museli roky chodiť, lebo stojí v centrálnej časti pred vstupom do školy hneď vedľa kostola, znovuzrodila. Opäť jej narástli múry. Opravili sa fasády. Postavila sa strecha. Krásňanský kaštieľ vlastne vstal ako Fénix z popola.

"Keď sme boli menší, hrali sme sa tam na schovávačku," spomína ôsmačka Janka.

O niečom inom hovorí riaditeľ neziskovej organizácie Zachráňme kaštieľ v Krásnej, inak major z Krajského riaditeľstva Policajného zboru a bývalý dvojnásobný starosta Krásnej, JUDr. Marek Kažimír:

"Kaštieľ pustol desaťročia. Vznikali tam divoké skládky. Celý objekt sa stal vyhľadávaným miestom narkomanov, keďže tu boli pred verejnosťou v rôznom haraburdí ukrytí."

Ako hovorí miestny poslanec Pavol Hake, ***"bola to v podstate džungľa."***

Priamočiara logika mladých

Žiaci ôsmeho ročníka základnej školy vidia okolnosti pomoci triezvo a jasne, ako to zhrnul ich spolužiak Janko:

"Žijeme predsa v Európskej únii. Aj Krásna leží v EÚ, tak je logické, že sa kaštieľ opravuje práve za tieto peniaze."

Viac ako 1,2 milióna eur z Európskeho fondu regionálneho rozvoja z Regionálneho operačného programu v podstate prepísali dejiny, ako hovorí starosta Ing. Vladimír Saxa:

"Celé desaťročia sme boli presvedčení, že kaštieľ bol postavený v roku 1780. Pri reštauračných prácach sme však narazili na rok 1653, ktorý sme našli zobrazený na klenbovej freske."

A tak sa Krásňanci zapálili horúčkou s menom história, kým kaštieľ do detailov neprešiel archeologickým prieskumom. A ten priniesol ďalšie prekvapenia. Pavol Hake v podzemí ukazuje, ako v základoch, ktoré sú dnes prístupné pre zvedavcov, narazili vedci na oveľa staršie nálezisko:

Zichyho dar ako palác

"Architekt Ivan Gojdič a reštaurátor Peter Gomboš zistili, že vznik kaštieľa môžeme datovať až do 15. storočia."

História je priam vášeň a najmä vtedy, keď sa dotýka vášho rodného miesta. Marek Kažimír poslanca Hakeho hneď dopĺňa:

"Prvá písomná zmienka o Krásnej pochádza z roku 1143, kým samotné mesto Košice ju má až z roku 1230. Nečudo, že práve základy nášho kaštieľa sú staršie, než sme si mysleli a ukazujú ešte na bohatšiu minulosť. Podľa zistení odborníkov bola tu pôvodne opevnený kaštieľ s pôdorysom v tvare "Z" so strieľňami, čiže mala obranný charakter zjavne v čase tureckých výpadov na Slovensko."

Kaštieľ, ktorý dodnes stojí v tesnej blízkosti kostola, daroval gróf Zichy miestnemu farskému úradu, aby sa tu zriadila škola. Od cirkvi si kaštieľ prenajala nezisková organizácia, ktorú vytvorila mestská časť spolu s farnosťou, aby mohli kaštieľ zachrániť pred totálnym zánikom. Starosta Vladimír Saxa žartuje:

"Slovensko pozná Zichyho palác v Bratislave, je na čase, aby spoznalo aj Zichyho kaštieľ v Krásnej."

Čo všetko sa tu asi odohrávalo v najstarších časoch, o ktorých nemáme veľa správ? Fantázia vďaka poznaniu historických okolností si dokáže všeličo vytvoriť najmä vtedy, ak o veci uvažuje mladý človek.

"Myslím si, že o Krásnu sa bojovalo, lebo tu bola prirodzená križovatka obchodných ciest z juhu na sever a z východu na západ Európy," uvažuje ôsmačka Sára.

"Možno tu Turci hrali aj šachy," smeje sa vedľa sediaci spolužiak Paľo.

Svadobné znovuzrodenie ruiny

Priestor pred vstupom do základnej školy sa v Krásnej od základov zmenil. Už to nie je semenisko neporiadku, ale v podstate výstavný priestor priamo v intraviláne obce.

"Vďaka projektu Európskeho hlavného mesta kultúry - Košice 2013 sme mohli konečne realizovať našu predstavu o centrálnom bode kultúry v Krásnej," vysvetľuje Marek Kažimír. Presne vie, čo hovorí, veď bol v tejto mestskej časti Košíc starostom osem rokov. A v tom čase sa mu podaril malý zázrak, keď tu v roku 2007 otvorili Kultúrny dom.

"Podaril sa nám vtedy husársky kúsok," pripomína nedávne časy poslanec Pavol Hake: ***"Kultúrny dom sme otvorili presne v deň, keď v hlavnom meste Slovenska v Bratislave otvárali budovu Slovenského národného divadla. A my sme si v Krásnej tiež otvárali náš kultúrny stánok, ale postavili sme ho v rekordne krátkom čase oproti vyše dvadsaťročnej stavbe národného divadla."***

Znovuzrodenie kaštieľa sleduje však trochu iné ciele, než na aké sa využíva kultúrny dom:

"V obci nám dlhé roky chýbali reprezentačné priestory. Preto v kaštieli obnovíme svadobnú sieň, ktorá tu kedysi bola, ale potom sa z budovy stala ruína. Z podzemných priestorov sme po ich reštaurovaní pripravili prednáškovú viacúčelovú sálu, kde chceme viesť rôzne kurzy, či semináre. Prístavbou terasy a čítárne sa tak z kaštieľa stáva kultúrno-vzdelávací bod celej mestskej časti," vysvetľuje podrobné plány Marek Kažimír.

Čitateľské nadšenie

Obnovená budova ponúka ešte širšie využitie:

"Kaštieľ nemá len historickú hodnotu, ale najmä hodnotu osobnú pre obyvateľov Krásnej," zdôrazňuje starosta Vladimír Saxa a dodáva: ***"Kedysi v tejto budove sídlila škola, neskôr národný výbor, polícia a všetci mali sem blízko. Preto sa aj teraz rýchlo stane spoločným kontaktným bodom obce."***

Zaujímavý názor odznel na hodine sestry Bronislavy o európskych hodnotách z úst jej žiaka Ivana:

"V kaštieli je konečne verejná knižnica. Doteraz bola len knižnica v škole. Takto nemusím chodiť až do mesta, ak v škole nejakú knihu nemajú, pohľadám ju hneď vedľa."

Je dôležité, ak mladá generácia aj číta a snaží sa nájsť hodnoty v knihách, nielen na internete. Lenže kaštieľ hneď od obnovy plní viacero funkcií. Na terase sú koncerty vážnej hudby, či literárne čítania. Mamičky s deťmi oceňujú, že čítareň je prepojená na detské ihrisko, takže vznikla aj zaujímavá oddychová zóna v obci.

Problematické objavy

"Vrásky mi pri obnove vždy robili nové archeologické objavy," vysvetľuje projektant Ing. Peter Lopúchovský: "Došlo síce k záchrane národnej kultúrnej pamiatke v poslednej chvíli, ale každý nový objav, ktorý je pre dejiny a kultúru dôležitý, znamenal ďalšie finančné nároky. Odborníci hovoria, že stavba patrí k najkrajším klasisistickým kaštieľom na Slovensku, čo sa týka fasády, výzdoby a reliéfov s vrcholne klasicistickým slohu."

Pamiatkari museli odsúhlasovať každý stavebný zásah a mnohé práce murári nesmeli robiť, ale len odborníci reštaurátori pod vedením majstra Ivana Škandíka. Ako ukazuje poslanec Pavol Hake, pôvodne budova mala aj zadný vchod a kruhové okno museli do projektu na zásah pamiatkarov vytvoriť napriek projektu, v ktorom naznačené nebolo:

"Pamätám si ako dieťa, že tam naozaj také okno bolo, ale potom, čo sa z budovy stala ruína, už bolo ťažšie spomenúť si na každý detail."

Oproti kaštieľu je krátka ulička vedúca ku škole. V obloku náprotivného domu stojí so stále usmievavou tvárou takmer osemdesiatročná pani Anna Kiráľová, ktorej dom bol postavený v podobnom štýle ako pôvodný kaštieľ:

Výt'ah s výhľadom

"Náš dom má už viac ako 250 rokov, ale na novú fasádu, žiaľ, zatiaľ nemáme, aby sme sa aj farbou podobali opäť kaštieľu," ľutuje pani Kiráľová a dodáva: ***"Ale na kaštieľ sme všetci hrdí. A ja mám naň aj najkrajší výhľad."***

Ďalšia jej suseda Iveta Stašková si robí žarty, že ráno ani do obchodu nemusí ísť pre noviny, lebo vybehne z domu, čítareň je už otvorená a prečítajú si s dcérou noviny tam. Prípadne by si podľa jej zlepšovacieho návrhu, mohli urobiť lanovku z okna až do čítárne. Po lane by spustili košík a naspäť by si vytiahli časopisy a ani vyjsť z domu by nemuseli.

Krásňanci majú zmysel pre humor. Pri vykopávkach nielen pomáhali, ale čo zručnejší majstri vyrábali z nájdených kostier a lebiek pôsobivé stolné lampy. Tvorivosť miestnych možno pochádza práve až z najstarších čias osídlenia. Najdôkladnejšie Krásnu preskúmal archeológ Dr. Belo Polla v sedemdesiatych rokoch minulého storočia a nálezy sú roztrúsené po múzeách od Bratislavy po Košice. Preto Marek Kažimír zdôrazňuje:

Jedinečný meč panovníka

"Dali sme si za cieľ, že v kaštieli vystavíme všetky kópie vzácných archeologických nálezov z Krásnej," objasňuje ambiciózne plány Marek Kažimír. Pripomeňme, že práve tu objavili šťastnou náhodou okrem iných vzácných artefaktov histórie pri bagrovaní dvojsečný meč z polovice 10. storočia, ktorý mal patriť náčelníkovi, alebo vojvodcovi. Pritom meč patrí k doposiaľ len piatim podobným nájdeným mečom tohto typu v celej Európe.

Preto už spomínaná poznámka ôsmačky Sáry, že o Krásnu sa možno bojovalo pre jej strategickú polohu, sa spája s úvahou, či tu nebolo sídlo niektorého z vtedajších vládcov ranostredovekého Slovenska, prípadne sa tu mohla odohrať dôležitá bitka. Na čepeli má meč nápis: **"+INGLER II"**, čo podporuje úvahy, že Krásna má v histórii európsky význam.

Ak obnova kaštieľa prináša obyvateľom a návštevníkom Krásnej miesto dotyku s kultúrou a históriou, pričom sa tak formuje mladá generácia, vzniká tak aj predpoklad o našej budúcnosti. A keďže sme súčasťou spoločnej únie, potom ide jednoznačne o budúcnosť celej EÚ.

CELKOVÉ NÁKLADY

1 290 498,54 eur

VÝŠKA NENÁVRATNÉHO PRÍSPEVKU

1 213 525,52 eur

ZAČIATOK A UKONČENIE REALIZÁCIE

06/2012 - 06/2013

OS 7 - EURÓPSKE HLAVNÉ MESTO KULTÚRY - KOŠICE 2013

Cieľom opatrenia 7.1 je vytvorenie podmienok na zvýšenie počtu a kvality služieb v oblasti kultúry v meste Košice a okolí prostredníctvom rekonštrukcie, dobudovania a modernizácie zariadení kultúrnej infraštruktúry a posilnenie vybavenosti verejných priestranstiev v súvislosti s realizáciou projektu Európske hlavné mesto kultúry – Košice 2013.